

עזה

עזה, מס' 1

שנת 1210, בקירוב

ואעלם אלמולא --- וצל בן אלמקדסי מן גזה ומעה בן חלאב אלגיר אלכאדם ביזול עסי□! אעיקה ענדי שהרין אגרא עליה קידושין.

מקור: TS, 10 J 30, f. 16

תרגום

ואודיע לאדון --- הגיע בן הירושלמי מעזה, ועמו בן החלבן, הגר והמשרת. הוא עומד לעזוב, וייתכן, כי אעכב אותו אצלי למשך חודשיים כדי שאלמד עמו הלכות קידושין.¹

ספרות: גויטיין, חברה ים-תיכונית, ב, עמ' 308.

1 לפנינו קטע מתוך מכתבו של ראש קהילת בלביס אל הדיין אליהו בן זכריה בפסטאט. במכתב מודיע ראש הקהילה על בואו לבלביס של תלמיד-חכם עזתי, בנו של ירושלמי. בכונתו לעכבו אצלו כדי ללמוד עמו הלכות נישואין. דומה, שאביו של החכם העזתי חי בירושלים לאחר הכיבוש האיובי. על הדיין אליהו בן זכריה ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 56 והערה 1 שם.

עזה, מס' 2

המאה הי"ג

גם במקום אחר מצאתי, והוא מענין זה, והוא מההקדמה מפרוש התורה שחיבר ר' צדקה הלוי בעיר עזה.

מקור: כ"י אוקספורד, בודליאנה, Opp. 425 (קטלוג נויבאוואר, מס' 1658), דף 96 ע"א.

ספרות: מ' אידל, "כתבי ר' אברהם אבולעפיה ומשנתו", חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, תשל"ו, עמ' 4-5 והערה 5 בעמ' 37.

עזה, מס' 3

שנת 1384

--- ed havvi molti giudei.

מקור: Giorgio Gucci, Viaggio ai luoghi santi 1384, ed. C. Gargioli, Viaggi, Firenze 1862, p. 351

תרגום

--- ויש בה¹ הרבה יהודים.

1 כלומר, בעזה.

עזה, מס' 4

שנת 1395

Gaza est une cite qui n'est point close, et plus grande que Jerusalem. Et devez savoir qu'en cette cite, a l'entree de la rue des juifs, est l'emplacement de la grande salle que Samson le fort abattit sur lui, sur sa femme et quatre mille Philistins qui y faisaient une grande fete, et qui

trestous furent occis. Proche de la est un quartier habite par une sorte de gens appellees Samaritains. Or, il est notoire que ces mecreants ne peuvent jamais etre au monde plus de mille: ainsi l'a ordonne Dieu a la priere de moÿse.

Relation d'un voyage de Metz a Jerusalem entrepris en 1395 par quatre chevaliers Messins, ed. E. d'Huart, L'Austrasie – Revue du Nord-Est de la France, **מקור:** III (1838), p. 163

תרגום

עזה היא עיר שאינה מבוצרת כלל, והיא גדולה מירושלים.¹ ודעו, כי בעיר זו, בכניסה לרחוב היהודים,² נמצא מקום האולם הגדול שהפיל שמשון הגיבור על עצמו, על אשתו ועל ארבעת אלפים פלשתים שחגגו שם חג גדול, וכולם נהרגו.³ בסמוך לשם⁴ נמצא רובע המישוב במין אנשים הנקראים שומרונים.⁵ מן המפורסמות הוא, שלא יותר מאלף כופרים אלה יכולים להתקיים בעולם: כך ציווה האל לפי בקשת משה.⁶

ספרות: ברסלבי, לחקר ארצנו, עמ' 135–136; נ' שור, "ידיעות על שומרונים בספרי נוסעים נוצריים מן המערב", קתדרה, 13 (תש"ס), עמ' 178–179.

- 1 החיבור שלפנינו הוא נוסח נוסף של חיבורו של אוגיייה דה-אנגלור, והוא עדיף מן הנוסח שנדפס בשם המחבר. וראה בעניין זה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 122. על אוגיייה דה-אנגלור ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 121 והערה 1 שם.
- 2 בעמ' 42 של הנוסח המודפס נאמר: "En celle place a une maison, laquelle est pres d'une rue ou les Juifz ont leur residence", "ובאותו המקום כלומר, בבית שהחריב שמשון נמצא בית שהוא קרוב לרחוב שבו שוכנים היהודים."
- 3 שופטים טז: כג-לא. והשווה: המדור "מקומות קדושים", הערך "עזה", מס' 1-2.
- 4 סמוך לבית שהחריב שמשון, ומשום כך בקירבת מקום לרחוב היהודים.
- 5 על שומרונים בעזה ראה להלן, מס' 5, 7, 9 ו-13.
- 6 על נתון זה ראה: שור, שם.

שנת 1432

עזה, מס' 5

Et de la me partys le lendemain devant le jour pour aler a Gazere. Et illec je trouvoy que les autres cinq cy dessus dicdz s'estoient partis dudict Gazere et le truchement avec eulx pour aler en Jherusalem. Et ne trouvoy que un Juif Cecilian a qui je seusse parler lequel me feist venir ung Samaritain moult ancien qui me osta hors de la grant challeur ou je estoys.

Le voyage d'Outremer de Bertrandon de la Broquiere, ed. C. Shefer, Recueil de voyages et de documents pour servir a l'histoire de la geographie depuis le **מקור:** XIIIe jusqu'a la fin du XVIe siecle, Paris 1892, pp. 23-24

תרגום

ומשם יצאתי ביום המחרת, בטרם יאיר היום, לעזה. ושם מצאתי, שחמשת האחרים שנזכרו לעיל¹ יצאו את עזה הנ"ל, ואתם המתורגמן, כדי ללכת ירושלימה. ולא מצאתי אלא יהודי סיציליאני שידעתי לדבר אליו, והלה שלח אלי שומרונים זקן מאוד, שגאל אותי מן החום הגבוה שסבלתי ממנו.²

1 כלומר, חבריו למסע.

2 על שומרונים בעזה ראה מראי-מקום, לעיל, מס' 4, הערה 5.

שנת 1481

עזה, מס' 6

תם ונשלם, תהלה לאל עולם, וכאן פראג מן נסכה פי שהר אב שנת א'תשצ"ב לשטרות בעזה מדינתא. ישע יקרב כשי הנערב, א(מ)ן (נצח) ס(לה).

מקור: TS, K 6, f. 23 – קולופון של חיבור בענייני מוסר.

תרגום

--- סיום העתקתו היתה בחודש אב שנת א'תשצ"ב לשטרות¹ בעיר עזה.

1 שנת 1481.

עזה, מס' 7

בין שנת 1482 לשנת 1483

Item in civitate Gazara sunt multi Christiani, Greci heretici, negantes nobis celebrationem in eorum ecclesia. Suntque ibi Judei multi sub duplici signo ambulantes: nonnulli enim deferunt glaucum peplum in capite, et illi sunt de communi vita Judeorum; nonnulli vero deferunt rubeum, et illi dicuntur Samaritani et sunt aliis odibiles, quia proprios errores tenent etc. contra alios Judeos.

מקור: פאול ואלטר, עמ' 191.

תרגום

ובעיר עזה ישנם נוצרים רבים, יוונים כופרים, המונעים מאתנו לקיים פולחן בכנסייה שלהם. כן מצויים שם יהודים רבים החיים בסימן כפול: חלקם חובשים על ראשם כיסוי-ראש צהוב, והללו נמנים עם קהילת היהודים; אולם אחרים חובשים אדום, והללו נקראים שומרונים, והם שנואים על האחרים, שכן הם מחזיקים שגיאות משלהם וכו' נגד יהודים אחרים.

שנת 1483

עזה, מס' 8

Plures sunt ibi Aethiopes, multi Arabes, Aegyptii et Syri, Indi ☐ 1et Christiani orientales, nulli Latini.

מקור: פליקס פאבר, מסע בארץ-הקודש, ב, עמ' 379.

תרגום

ויש שם² אתיופים והמון ערבים, מצרים וסורים, יהודים ונוצרים מזרחיים; אין שום לאטינים.

1 המונח Indi מן-הסתם משובש, וצריך להיות Judei. בתרגום הגרמני לחיבורו של פליקס פאבר נאמר במקום המקביל Vol --- Juden als zu Jerusalem, "יהודים רבים כמו בירושלים". ראה: פליקס פאבר, נסיעה הלוך ושוב, דף 291 ע"א.

2 כלומר, בעזה.

שנת 1481

עזה, מס' 9

נסענו מאלחיונוס,¹ יום ד' כ"א בו,² ובאנו בעזה עזה קורין אותה הישמעאלים גאזה,³ והיא ארץ טובה ושמנה, ופרותיה משובחים מאוד. ולשם נמצא לחם ויין טוב, אף כי היינות אינם עושים אלא היהודים. והיא מקפת ד' מילין, ואין לה חומות, והיא סמוכה לים כמו ו' מילין, ובבקעה ובהר היא יושבת, ויש בה עם רב כחול אשר על שפת הים, וכמו ס' בעלי בתים יהודים, וכמו כן ד' בעלי בתים שמרונים, והם יושבים בשפוע הארץ,⁴ ובראש הייודיקה⁵ הבית מדלילה, והיה דר בתוכה שמשון הגבור, וסמוך לשם מעט כמו שמינית מיל, בתוך עזה (גם) כ(ן), ברום הארץ, ראיתי החצר הגדול אשר הפיל בחזקתו ובתקפו⁶ ---

בעזה יש כמו נ' בעלי בתים,⁷ בעלי מלאכות, וגם בהם נכבדים. ויש להם בית הכנסת יפה קטן וכרמים ושדות ובתים, וכבר התחילו לעשות היין חדש. וכבדו אותי ביותר, ובפרט ר' משה (בן) ר' יהודה ספרדי, והוא כבד-פה מעט, ור' מאיר ספרדי צורף, והוא חותן משה מארין דווילה ריאלה.⁸ והיהודים יושבים ברום הארץ ירומם ה'. ובית דלילה ברום הארץ, בראש הייודיקה, ולשם עמדנו עד יום ב', כ"ז לוליו רמ"א.⁹

מקור: משולם מוולטרה, עמ' 64 ו-68.

machonEl@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

ספרות: י' כנעני, "לתולדות הישוב היהודי בעזה", ידיעות, ה (תרצ"ז), עמ' 34; ברסלבי, לחקר ארצנו, עמ' 135; איש-שלום, בצילן של מלכויות, עמ' 333–335.

- 1 ח'אן יוניס.
- 2 בלוליו, משמע, ביולי. בשנה ההיא חל כ"א ביולי בשבת.
- 3 תעתיק של הצורה הערבית: ff. טקסט בערבית.
- 4 כלומר, במורד הגבעה. גם הציונים הטופוגראפיים שלהלן – "רום הארץ" ו"ראש היודיקה" – הם לפי שכונת היהודים שבמדרון.
- 5 Giudecca, כלומר, שכונת היהודים.
- 6 שופטים טז.
- 7 והשווה לעיל, שם נאמר, שמספר בעלי הבתים היהודים כשישים. וראה בעניין זה: כנעני, עמ' 34; איש-שלום, עמ' 333.
- 8 משה מארין מווילה ריאלה (Villa Reale), סוחר באבנים טובות במצרים. היה מקורב לנגיד והכיר את משולם מימי שהותו בפירנצה. וראה על כך: משולם מוולטרה, עמ' 58.
- 9 בשנה ההיא חל כ"ז ביולי ביום ו'; מכל-מקום, משולם שהה בעזה שישה ימים.

עזה, מס' 10

אחרי שנת 1484

כי אם אינו הולך אלא לסבתם לא ימצאם, לפי שמ(ורנו) ה(רב) ר' שמואל מיניר י(שמרהו) צ(ורו) ו(גואלו) בדמשק --- ומ(ורנו) ה(רב) ר' משה פרגי י(שמרהו) צ(ורו) ו(גואלו) בעזה.¹

מקור: כ"י ירושלים, בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, Heb. 8⁰ 94, דף 19 ע"א.

פורסם: ש' אסף, "שריד מקובץ חשוב של שו"ת", קרית ספר, יא (תרצ"ד-תרצ"ה), עמ' 397–398.

- 1 קטע מתוך תשובה שכתב, כפי הנראה, הנגיד ר' יהונתן הכהן שולאל. המדובר בבריחת חכמים מירושלים. הקטע בשלימותו ראה לעיל, הערך "ירושלים", מס' 259; ושם ספרות והערות. על ר' משה פרגי ראה שם, הערה 6; וראה גם להלן, מס' 13 והערה 4 שם.